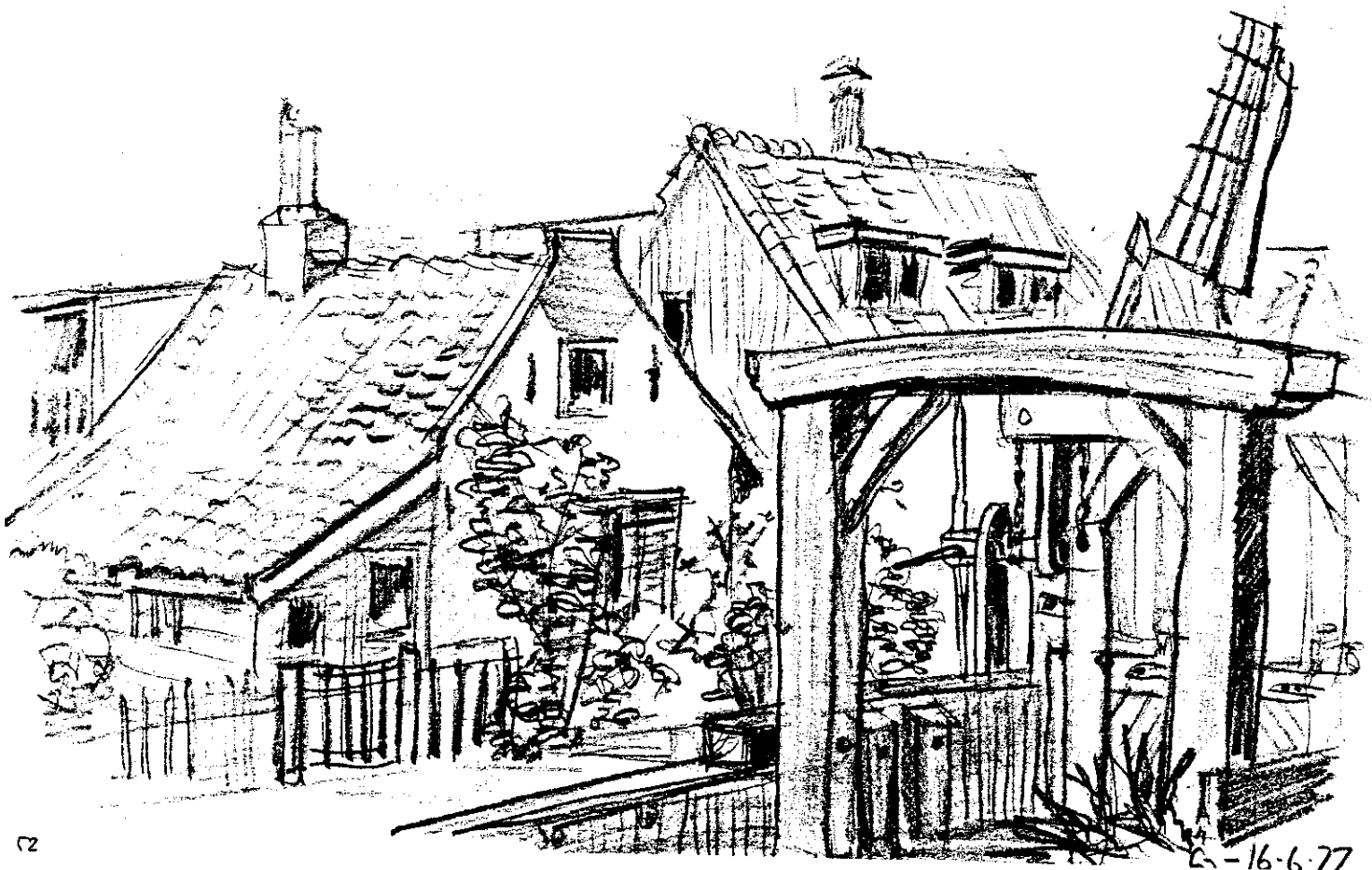

TUSSEN WILGENPLAS & ROTTE

vereniging stedenbouwkundig wijkbehoud hillegersberg schiebroek en terbregge

PUBLICATIE no 12

Onze monumenten en bijna-monumenten

ONZE MONUMENTEN EN BIJNA-MONUMENTEN: Wat doen ze er mee?
Wat doen we er zelf mee?

In het ruimtelijk beeld van onze wijk en in de waarde die wij aan onze omgeving toekennen, vervullen monumenten en historische gebouwen, als stoffelijk restant van onze ontwikkelingsgeschiedenis, een belangrijke rol.

HOE GAAN WE DAAR MEE OM?

Deze vraag is gemakkelijker te stellen dan te beantwoorden. Op de komende na-jaarsvergadering hopen we niettemin hierover meer duidelijkheid te kunnen geven via een inleiding en een discussie.

Deze bijeenkomst zal worden gehouden op:

WOENSDAG 14 DECEMBER 1983, AANVANG 20.15 u,
in restaurant LOMMERRIJK.

Eerder, in november 1979, hadden we een dergelijk thema als onderwerp voor de najaarsvergadering, namelijk : WAT DOEN WE MET ONZE WIJK?

Daarbij werd gesproken over het belang dat wij hechten aan het behoud van het typisch eigene, de karakteristiek, van onze wijken Hillegersberg en Schiebroek, en wat ze -met name de overheid- daaraan doen met o.a. structuur- en bestemmingsplannen, en via Bouw- en Woningtoezicht en het Welstandscollege.

Nu willen we een vergelijkbare vraag stellen, ditmaal minder gericht op de stedenbouwkundige structuur van de wijk, maar op de daarin gebouwde elementen: de monumenten en bijna-monumenten.

We hopen dat onze gastspreker van deze avond, de heer drs. Roelofsz, in zijn inleiding over dit onderwerp meer duidelijkheid kan brengen, zoals ook in onze vele vragen die we hierover hebben.

De heer Roelofsz is lid van het Historisch Genootschap Roterodamum en van de Bond Heemschut. Tevens is hij lid van het Welstandstoezicht, daardoor heeft hij naast zijn inzet voor het historische, ook bemoeienissen met het thans gebouwde.

Wat doen ze? Maar ook: wat doen we zelf?

In Rotterdam is thans een monumentenbeleid in voorbereiding, waarbij de modelverordening van de VNG model staat. Een monumentencommissie zal dit beleid effectueren en een monumentenlijst opstellen. Dit is nog geen realiteit.

De zorg voor het monument is in Rotterdam thans nog voornamelijk een particuliere aangelegenheid. Het Historisch Genootschap Roterodamum is hierin een belangrijke deelnemer.

Zij werken in geheel Rotterdam. In Hillegersberg-Schiebroek is het onze vereniging. We hopen dat deze particuliere initiatieven een stimulans zullen zijn om in Rotterdam de gemeentelijke overheid te bewegen snel en voortvarend door te gaan op de thans ingeslagen weg en een goed monumentenbeleid te ontwikkelen.

uitnodiging

tot het bijwonen van de najaarsbijeenkomst in

LOMMERRIJK

op woensdag 14 december 1983-aanvang 20.15

INHOUDSOPGAVE

Onze monumenten en bijna-monumenten	pag.1,2.	Aan deze uitgave
Terbregge-dorp aan de rivier	pag.3.	werkten mee:Jack
Een nieuw bestemmingsplan	pag.4,5.	Fens,Barbara van
Wit huisje-wat nu?	pag.6,7,8.	der Waal,Leen Kok,
Stichting Berg en Broek	pag.9,10.	Jan Zanstra,Dirk
Gebouwd in de wijk-boekaankondiging- ..	pag.10,11.	Klamer, Fierre
Een zondagskind vertelt verder	pag.12,13.	de Gier, Dave
Over voordeuren	pag.14.	Grindley.

terbregge dorp aan de rivier

Geklemd tussen grootstedelijke woonwijken is Terbregge wonderwel het dorp aan de rivier gebleven. De Rotte, merkwaardig riviertje, slingert door het landschap en door de grote stad Rotterdam. Het water met zijn kaden, de Bergse Linker Rottekade, maar ook de Terbregse Rechter Rottekade. En met die ene brug, de Irenebrug, die vroeger iets noordelijker lag in de bocht. De brug waar links en rechts elkaar ontmoeten.

Daar ter brugge -ofwel Terbregge- werden zaken gedaan. In een klein postkantoorje of in de bank. Daar zijn de fietsenwinkels, een kruidenierswinkel, een kerk, een school en een kroeg.

Maar vandaag overheerst het verkeer en heeft een ontmoeting bij de brug niets gezelligs meer.

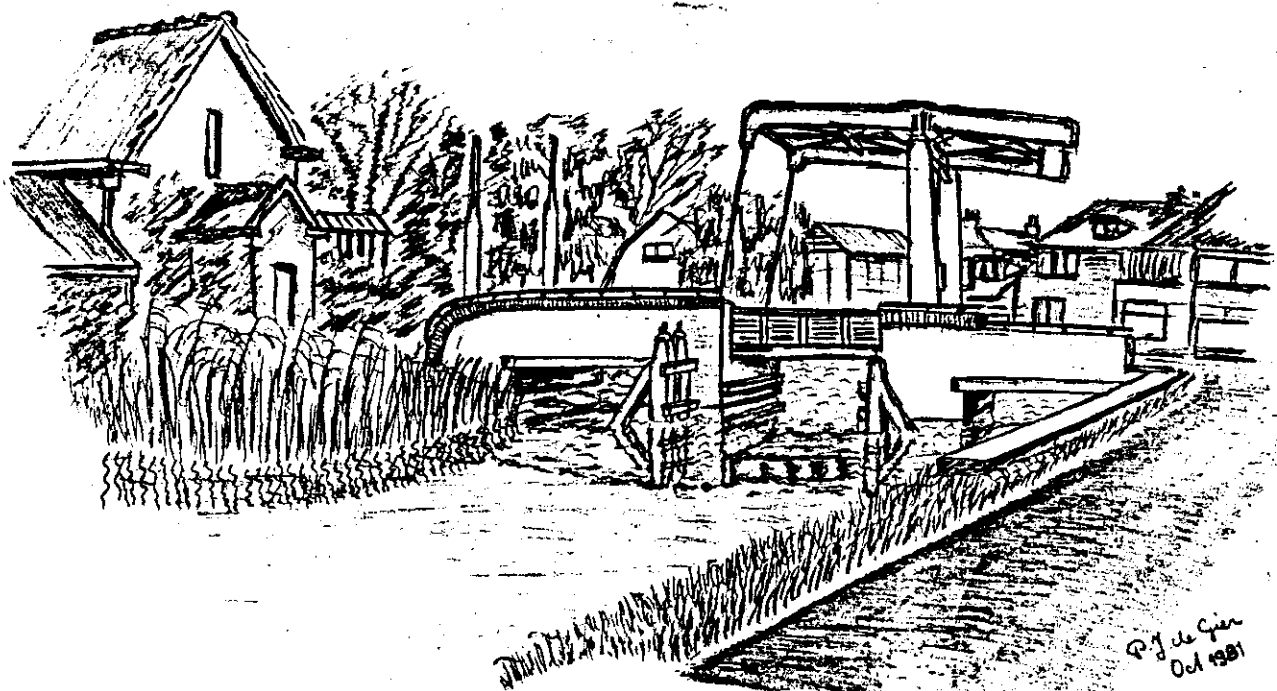
Niet dat Terbregge nu alles kwijt is. Middenin het dorp ligt nog steeds de boerderij De Wurft. En er achter is het rustig wonen in de huizen van De Goede Woning, dezelfde woningbouwvereniging die de zestien huizen langs de Rotte beheert. Dat buurtje langs de Rotte, gebouwd rond 1920, heet nog steeds niet officieel Zestienhuizen. Het werd gebouwd voor de werkers in de land- en tuinbouw. Want dat was Terbregge: het dorp van boeren en tuinders.

Veel land ging in de loop van de jaren verloren aan wegen, parken en huizen. Zowel links als rechts van de Rotte. Maar er is nog wat over. Voor wie?

Mèt de Terbregseweg, de verbinding met Kralingen, staan er in heel Terbregge iets meer dan 400 woningen. Het Structuurplan Rotterdam-noord geeft aan dat er nog een paar duizend bij moeten. Maar dan blijft er geen land meer over, en is Terbregge geen dorp meer en geen groene ader -zoals dat in vaktermen heet.

Wat dan over is, is alleen de Rotte. En daar zal dan eerst nog wel heel wat water doorheen stromen voordat het zo ver is. Maar de eerste voorbereidingsbesluiten zijn al weer genomen. Daarop aansluitend, volgen bestemmingsplannen. Maar misschien valt er nog iets te redden, zoals er gered is met het wegvallen van de geprojecteerde Pep-weg. Wat aansluitende bouw, met wat oplossingen voor de verkeersproblemen, lijkt wel zinnig. Om toch weer iets terug te krijgen van wat voor een deel verloren is.

Met een ontmoeting rond de brug - daar weer ter bregge gaan.

Irenebrug bij Terbregge Hillegersberg

EEN NIEUW BESTEMMINGSPLAN

Begin 1982 werd door de gemeenteraad het 'structuurplan Rotterdam-noord' vastgesteld; een beleidsplan waarin in grote lijnen wordt aangegeven hoe het gemeentebestuur de toekomstige gewenste ontwikkeling ziet van het gebied van Rotterdam-noord.

Dit 'probleemgerichte' structuurplan omvat het grondgebied van de wijken Hillegersberg, Schiebroek en Overschie.

Bij de ontwikkeling van een visie op Rotterdam-noord heeft men nog een tweetal uitgangspunten gehanteerd, nl. de visie op de stad als geheel, de z.g. 'kompakte stad', en het eigen karakter van het gebied. Hierbij gaat men er vanuit dat dit gebied een onderdeel is van de stad als geheel, en als zodanig een taak heeft bij de opvang van woningbouw en andere stedelijke functies.

Het tweede uitgangspunt ligt in de bestaande ruimtelijke structuur, nl. de ontwikkeling in een tweetal richtingen, naar de kernen van Hillegersberg en Overschie, waartussen een groot onbebouwd gebied. Men stelt dat het van wezenlijk belang is dat oude kernen en wegen, als drager dan de structuur, hun karakteristieke eigenschappen en waarden dienen te behouden. Dit betreft o.a. de kernen van Hillegersberg en Terbregge, alsmede de Rotte, de Hoge Limiet/Ringdijk en de Straatweg/Grindweg. Ook onderkent men, naast de cultuur-historische waarde, het recreatieve belang, waarbij men de belevingswaarde zelfs een meer dan lokale betekenis toekent. Nagelaten wordt echter aan te geven hoe een dergelijke gewenste bescherming gerealiseerd kan worden; dient dit te geschieden vanuit een monumentenbeleid, via stads- en dorpsgezichten, of via specifieke, op kwaliteitsconservatie gerichte, bestemmingsplannen?

Bestemmingsplan 'kern & plassen'

Is het structuurplan te beschouwen als een ontwikkelingsplan, de nadere uitwerking en juridische onderbouwing moeten gebeuren in een bestemmingsplan. De nu van kracht zijnde bestemmingsplannen blijken een bonte mengeling van oude en nieuwe. Zo vallen grote delen van Hillegersberg, waaronder de historisch meest waardevolle, onder het uitbreidingsplan van 1933. Dit was reden om, voortvloeiend uit het 'structuurplan Rotterdam-noord', een bestemmingsplan op te stellen voor het gebied Hillegersberg-kern & plassen. Het beleidsplan daarvoor kwam uit begin 1983, nadat eerder (eind 1981) een nota met probleem- en doelstellingen verscheen.

In maart jl. werd in het plangebied een 'huis-aan-huis'-folder verspreid, waarin een ieder werd uitgenodigd voor een informatie- en inspraakavond over het beleidsplan.

Deze, op 17 maart gehouden, avond trok veel belangstelling. Zo veel, dat een vervolgvond noodzakelijk was (19 april) om alle vragen te kunnen beantwoorden.

Deel I, 'probleem- en doelstellingen', werd eind 1982 in een vóórfase behandeld door de toenmalige wijkraad. Opmerkingen en aanbevelingen werden door de gemeentelijke diensten zoveel mogelijk verwerkt in de huidige versie.

Deel II, 'oplossingen' geeft een aantal concrete plannen, welke voor ogen staan om eerder genoemde problemen op te lossen.

Deze hebben deels te maken met de recreatie, met het groen en het water in de wijk, en deels met het bouwen van woningen op een aantal plaatsen. Veel van deze voorgestelde ruimtelijke plannen hebben niet direct te maken met de doelstellingen van de vereniging. Indirect is dit wel het geval; daarom, en voor een goed beeld van het geheel, zal hierop in het kort worden ingegaan.

Ruimtelijke kwaliteit

Reeds in oude plannen spreekt men zich uit over een aantal kwaliteitsaspecten. Zo wordt in het oude plan van 1933, waarin een ontwikkeling naar een landelijke woongemeente wordt voorgestaan, veel waarde gehecht aan een goed contact met de plassen en spreekt men gedetailleerd over maximum maten en onderlinge afstanden. Reeds in 1925 werd in Hillegersberg een 'schoonheidscommissie' ingesteld, terwijl men in 1927 een overeenkomst sloot met Rotterdam om overleg te voeren over aan de Straatweg noodzakelijk te achten voorzieningen i.v.m. doorkijkjes naar de plas.

De huidige plannen spreken zich in dezelfde zin uit. De dorpskern en de Straatweg kent men, in relatie tot overige kernen en structuur, een hoge historische kwaliteit toe. Men acht het van wezenlijk belang dat deze delen hun karakteristieke trekken, en daarmee hun waarde, behouden.

De doelstellingen spreken dan ook over een behoud van dit historische karakter, terwijl ruimtelijke ingrepen slechts binnen deze randvoorwaarde kunnen worden gerealiseerd.

Daartoe stelt men een 'strak regime' van bepalingen voor, waarbij in maat en getal de stedenbouwkundige ruimte wordt vastgelegd en waarmee genoemde kwaliteiten worden gerespecteerd of zelfs versterkt. Het zicht vanaf de Straatweg dient door middel van een 'transparante' bebouwing zo veel mogelijk te worden open gehouden, zodat vanaf de weg de beide plassen zichtbaar blijven.

Het nog te verschijnen bestemmingsplan zal uitwijzen in hoeverre deze intenties worden bereikt. Het grote probleem ligt in het feit dat een bepaalde kwaliteit niet precies kan worden omschreven. Bebouwd oppervlak, hoogte of dakvorm zijn in voorschriften vast te leggen; vormgeving en materiaaltoepassing niet. Het welstandstoezicht is dus van groot belang. Naast een gedetailleerde stedenbouwkundige uitwerking zou het dan ook, in de welstandsbeoordeling, wenselijk zijn een specifieke aandacht te overwegen voor historische kwaliteit en karakteristiek om mis-aanpassingen tussen 'oud' en 'nieuw' te voorkomen.

Het, zeer recent geuite, regeringsvoornemen om het welstandstoezicht grotendeels op te heffen, behoudens voor 'gevoelige' gebieden, is dan ook

uiterst discutabel. Tenzij men het begrip 'gevoelige gebieden' ruim en op de situatie toegesneden, interpreteert.

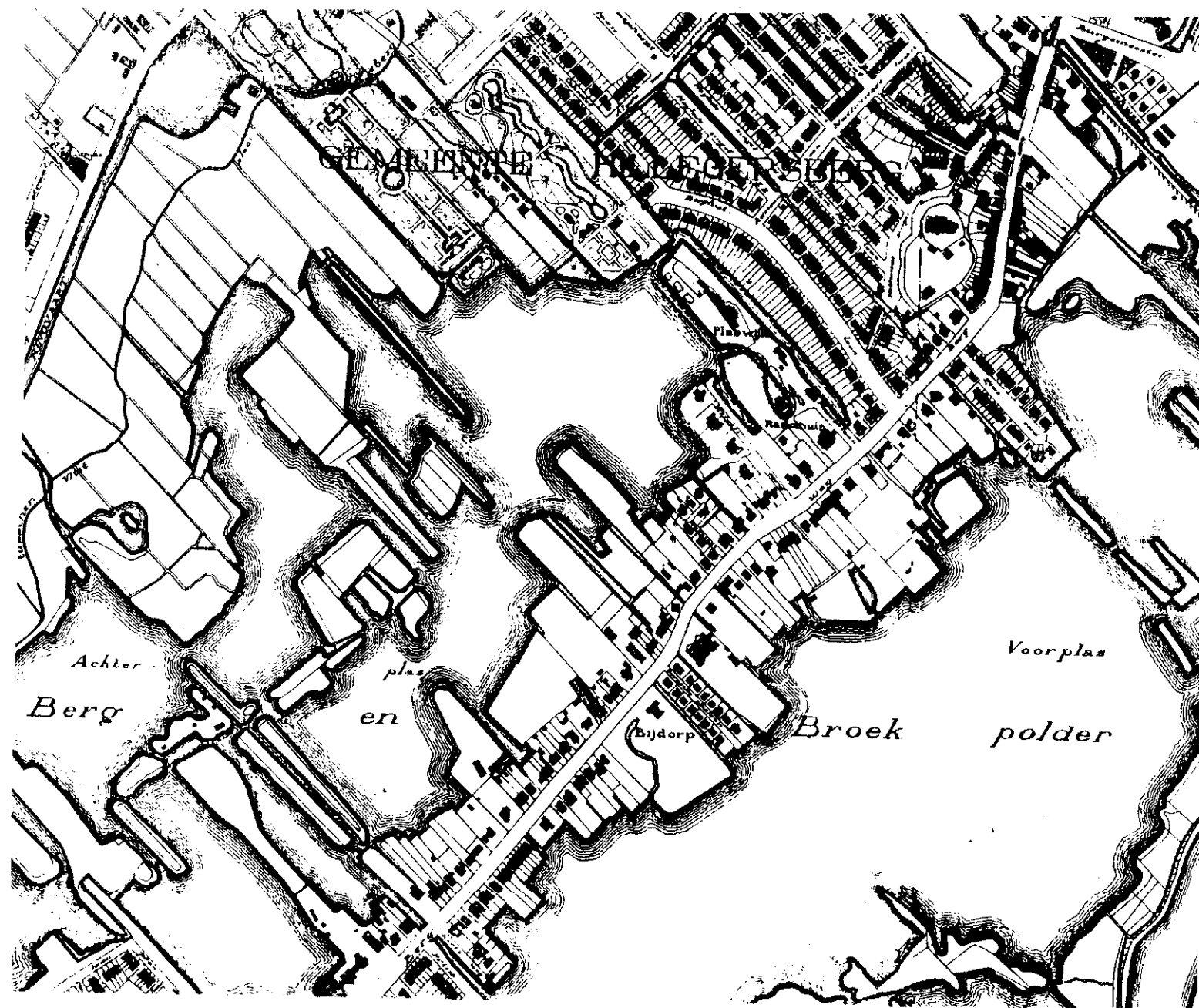
Een aantal concrete zaken uit het beleidsplan zijn o.a. de volgende:

Een belangrijk, en veel besproken onderwerp is het 'waterparkplan', een wandelroute via eilandjes en bruggen door de Bergse Achterplas van Straatweg naar Ringdijk. Het is met name dit plan dat veel, soms zeer emotionele, reacties oproep van zeilers en bewoners van de huisjes op de vele eilandjes. Het standpunt van de vereniging hierin was dat dit plan waarschijnlijk geen verrijking van de recreatiemogelijkheden en van het landschap van de plas zal opleveren. Er werd daarom gepleit voor een minder ingrijpende route.

Woningbouwplannen betreffen o.a. de Argonautenweg, met een rij woningen en een woontoren(tje) nabij de knik in deze weg, en het bekende plan tot de bouw van 210 woningen aan de Aleyda van Raephorstlaan.

Andere plannen zijn een herstructurering van de Weissenbruchlaan tot een rustige winkelpromenade, het beter bereikbaar maken van het Argonautenpark en enige verkeersmaatregelen om o.a. Straatweg en Bergse Dorpstraat verkeersruisiger te maken. Het zou te ver gaan hier aan te geven over welke aspecten en op welke wijze de verenging heeft gereageerd. Het merendeel betreft gebieden waar, door het ontbreken van enige historische bebouwing, haar belang ook nauwelijks in het geding is.

De uitwerking van het beleidsplan, iets dat de komende tijd op het programma staat, zal hierin duidelijkheid moeten verschaffen, en wel of die aspecten -overeenkomstig de in het structuurplan en de algemene hoofdstukken van het beleidsplan- op adequate wijze aan bod komen.

Wit huisje... wat nu?

Op 18 juni 1983 is de heer Philippus Dijkshoorn overleden, oud 94 jaar.

Dit zal veel van onze lezers niets zeggen, maar Schiebroekenaren zullen denken: 'Hé, de fietsenmaker van Schiebroek!' En nog meer mensen wordt iets duidelijk als we vertellen dat Dijkshoorn de bewoner was van Hoge Limiet 249; Het witte huisje dat daar in de diepte ligt, aan het begin van de Hoge Limiet, vlak bij de Adrianalaan (volgens de Rotterdamse huisnummering zou je moeten spreken over het eind van de Hoge Limiet, maar de Rotterdamse systematiek gaat wel eens vaker tegen de aard der dingen in).

Een mensenleven heeft hier sterk zijn weerslag gevonden in het 'grondgebruik', en de ambiance van huis en tuin heeft geleid bij de inventarisatie van onze bebouwde omgeving tot de kwalificatie 'monumentwaardig'.

Ph. Dijkshoorn werd geboren op 24 april 1889 in de gemeente Kethel en Spaland (thans Schiedam). Aanvankelijk was hij werkzaam in de landbouw in de gemeente Vrijenban (thans Delft). Hij ontmoet zijn aanstaande, Elisabeth uit Delfgauw. Ze willen een zelfstandig bestaan opbouwen en Dijkshoorn gaat op zoek naar land. In maart 1917 koopt hij op een openbare veiling een perceel grond in Schiebroek, dat dan 'Perceel XIII' wordt genoemd; later wordt dat kadastraal Schiebroek zonder sectienummers 1320 en 1321. Het is een strook grond ter breedte van ruim 41m tussen de Hoge Limiet en de eerste tocht (de huidige Meidoornsingel); ruim 30 m noorden de Adrianalaan. Van 1851 tot 1913 behoorde deze grond bij de boerderij van de familie Ruis (zie 'Tussen Wilgenplas & Rotte', nov. 1979). Achter op het perceel stond een oude varkensschuur van ongeveer 40 bij 20 m.

Dijkshoorn was van plan op zijn pas gekochte grond een tuinderij te beginnen, zoals er langs de Ringdijk, de Adrianalaan en de Hoge Limietweg meer waren. Hij laat daarom, om te beginnen, in mei 1917 door aannemer P.J. Goudeleeuw een nieuwe schuur en de voet voor een warenhuis (hoge kweekkas) bouwen. De prijzen zijn om vandaag de dag van te smullen: de schuur kost aan materiaal f 138, 50 en aan arbeidsloon f 29,-. Bij de voet van het warenhuis, in totaal à f 65,01½, wordt het arbeidsloon eenvoudigheidshalve tezamen met een halve kuub metselzand gespecificeerd als f 17,11½.

De toekomst ligt open en op 17 april 1918 trouwt Dijkshoorn te Pijnacker met Elisabeth Vonk, geboren op 22 september 1889. Het jonge paar vindt voorlopig onderdak op Adrianalaan 3; dit huis is zo juist door de schilder geheel geverfd en behangen voor f 56,71 (zie voor de ligging het kaartje; het huis is samen met nr. 1 in 1970 gesloopt zonder dat er nieuws voor in de plaats is gekomen). Aanvankelijk wordt een deel van grond als tuinderij gebruikt; een ander deel blijft voorlopig weiland.

In 1921 wordt een volgende stap gezet: een eigen huis. Op 2 juni 1921 wordt een bouwplan ingediend voor een gemetselde noodwoning. Het betreft het huidige huis Hoge Limiet 249 (voorheen 114a). De muren zijn halfsteens, de fundering is op staal. De vergunning wordt tot wederopzegging verleend bij geschrifte van 2 augustus 1921. Bij geschrifte, ja zeker: het stuk met de handtekeningen van burgemeester V.H. de Villeneuve en secretaris Dhont is handgeschreven op een stuk papier dat netjes uit een dubbelfolioblad lijkt te zijn gescheurd. Het huis gaat het echtpaar f 900,- kosten, maar ze doen het meeste dan ook zelf. De (uit sloop vrijgekomen) stenen halen ze met een bakfiets van de Zwaanshals.

Het tuindersbedrijf loopt niet geheel naar wens. Er zitten leemlagen in de grond, waardoor de bonen zelfs bij droogte nog in het water staan te rotten en ook de aangeplante appelboomgaard achter op het land wil niet aanslaan. Dijkshoorn verhuurt kleine stukjes grond als volkstuin (nutstuin moeten we tegenwoordig zeggen). En hij kijkt uit naar andere bronnen van inkomsten. Die vindt hij kortstondig in een contract met de gemeente Schiebroek voor het ophalen van vuilnis. Hij koopt daartoe een vrachtauto voor f 300,- geleend geld. De Minister (van Financiën) heeft echter goed gevonden en verstaan: 'dat er geene termen zijn gevonden om te bevorderen dat de gevraagde vrijstelling van wegenbelasting wordt verleend' (12 oktober 1927). Dit avontuur loopt na een jaar wegens een lagere inschrijver af. De techniek deed echter zijn intrede.

Eerst is echter het kadastrale perceel 1321 verkocht aan de Hillegersbergse slagersfamilie Van Wensveen. Deze bouwt achter op dit perceel een slachterij voor hun winkels. Deze slachterij is (nog steeds) via een recht van overpad vanaf de Adrianalaan te bereiken. Het huisnummer 19 wordt voor dit gebouw gebruikt, maar ook voor allerlei schuren e.d. die via dit pad zijn of waren te bereiken. De slachterij heeft tot na 1945 gefunctioneerd; daarna werd het verplicht te slachten in het gemeentelijk abattoir. Allerlei bedrijfjes hebben sindsdien tot op de huidige dag dit gebouw gebruikt. Momenteel is er vooral een autoreparatiebedrijf werkzaam (zie foto).

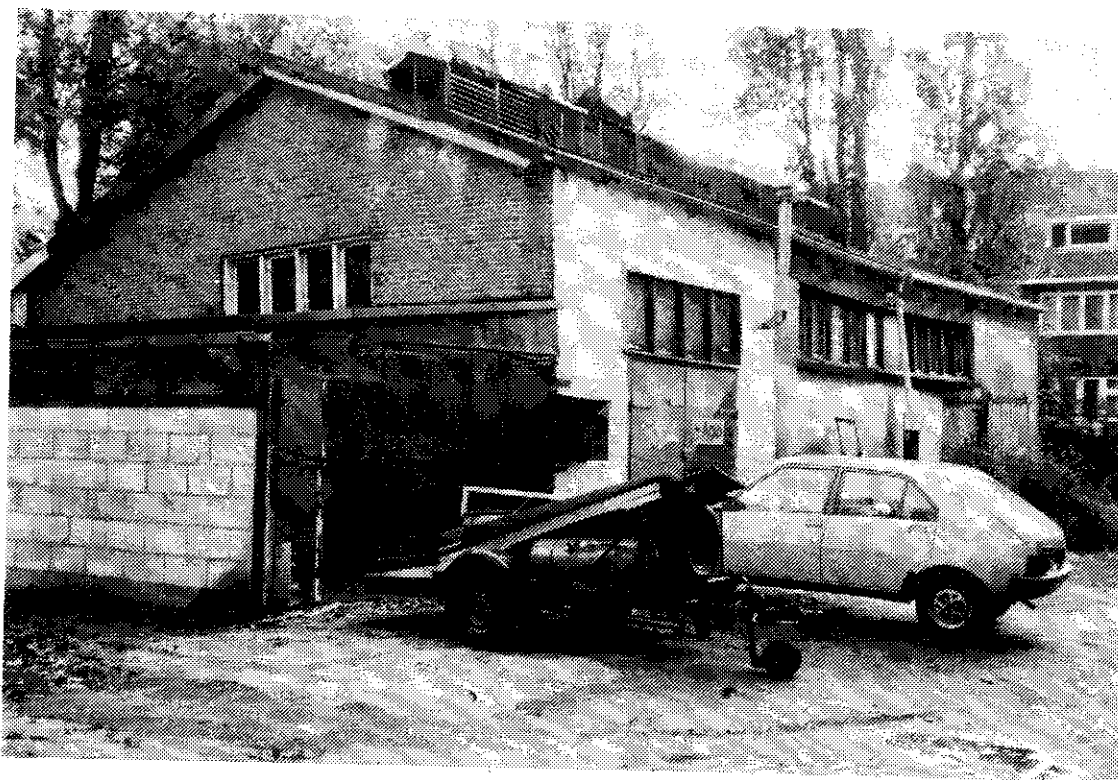
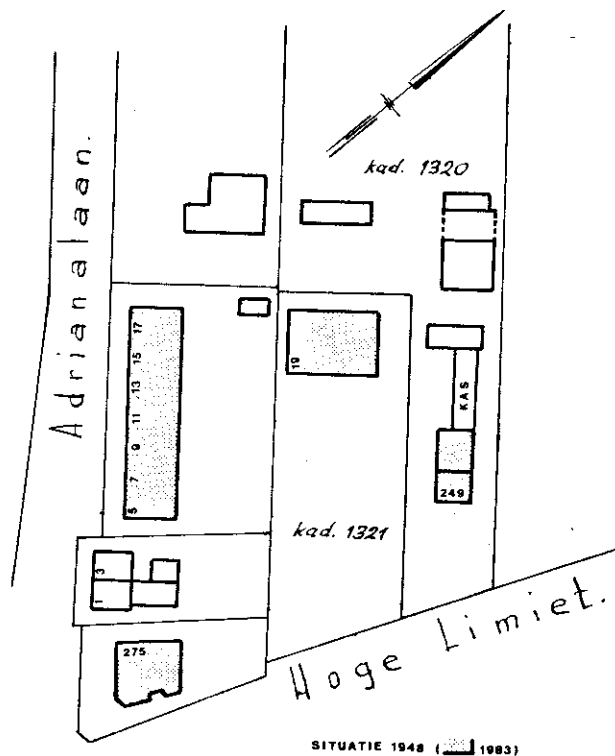
Dijkshoorn begint brood te zien in auto's en fietsen. Vooral wanneer vanaf 1930 blokken woningen langs de Adrianalaan en evenwijdige lanen gebouwd gaan worden, ontstaat bij veel bewoners behoefte aan stallingsgelegenheid voor hun automobielen. Het uitbreidingsplan staat namelijk alleen voor de hoekwoningen van de blokken een garage toe.

Dijkshoorn laat de ene loods na de andere bouwen en kan uiteindelijk 24 auto's stallen. Ook de gemeente Schiebroek gaat er op vooruit: de vergunning van 17 oktober 1930 is een keurig voorgestencild foliovel.

Eind 1936 vindt er weer een bouwactiviteit plaats: de al aanwezige loods, het dichtst bij de Adrianaalaan, wordt met een reparatiegedeelte van 6 x 8 m uitgebreid. Later wordt ook dat weer stalling en verhuist de autowerkplaats naar de loods van 1942 achter de woning-schuur-druivenkas. Een zoon zal hierin jarenlang een garagebedrijf uitoefenen. Vader Dijkshoorn ziet het echter meer in de fietsenbranche zitten en houdt zich daarnaast alleen bezig met het stallen van auto's. Het 'handelsmerk' van Dijkshoorn wordt het Wapen van Schiebroek, dat hij op het achterspatbord plakt. Bovendien heeft hij een merkwaardige verhouding met de gemeente Schiebroek: Hij geeft namelijk de gemeente jaarlijks nieuwe rijwielen in gebruik, laatstelijk (uiteraard) in 1941, wanneer hij twaalf rijwielen geeft tegen de prijs van f 44,50 per rijwiel. Dijkshoorn moet zelf voor de banden zorgen. Na elk jaar krijgt hij de fietsen terug en mag er mee doen wat hij wil (verkopen dus).

De laatste uitbreiding vindt plaats eind 1948, wanneer de ruimte tussen twee loodsen met een nieuwe schuur van 6 x 9 m wordt opgevuld (het gestippelde gedeelte op bijgaand kaartje). Evenals alle voorgaande bouw geldt ook nu een tijdelijke vergunning en is er sprake van een lichte constructie van houten stijlen en golfplaten. Het uitbreidingsplan heeft namelijk jarenlang de grond bestemd voor openbare weg (hetgeen in '49 is gewijzigd in 'recreatie'), zodat alles eenvoudig verwijderbaar moet zijn.

De bebouwing heeft nu zijn maximale omvang, maar het eind komt ook in zicht. In 1956 wordt alles door de gemeente Rotterdam onteigend om de diverse bouwplannen te kunnen realiseren. Dijkshoorn krijgt echter het recht om zijn (zelfgebouwde) woning levenslang van de gemeente te huren. Hij zal dat dan ook tot zijn dood toe doen.

In eerste instantie worden achter op het onteigende de flats langs de Ahornlaan en de Olijflaan gebouwd en een gymnastiekzaal. Daarna verdwijnen de meest noordelijke loodsen (met de nieuwbouw uit 1948). Bij de bouw van het instructiewembad aan de Adrianalaan verdwijnt ook de loods tegenover de voormalige slachterij. In 1968 brandt vervolgens de werkplaats achter de kas af. De gemeente (als eigenaar) is niet van zins deze weer te laten opbouwen. Tenslotte is in 1982 het terrein tussen Dijkshoorn en de Abeelweg opgehoogd en vierhoog bebouwd, wat naast veel water-ellende ook de landelijke ligging van het huis aanzienlijk heeft geschaad.

Moeder Elisabeth heeft niet niet meer hoeven mee maken; zij overleed in februari 1976.

Dijkshoorn echter heeft tot zijn overlijden in zijn 'eigen' huis op zijn 'eigen' grond mogen wonen, al ergerde hem steeds meer het geringe bedrag dat hij bij de onteigening van de gemeente had gekregen, wanneer hij hoorde voor welke prijzen de gemeente bouwgrond verkocht... De ergernis was als het ware voor hem een reden om lang te blijven leven.

Nu staat het huis er te staan.

Wat nu?

Ondanks de nieuwe burenen ligt het er allervriendelijkst met een machtige kastanje en een wonderbaarlijke wilg. In het voorjaar is het grasveld tussen de overige beplanting vol crocussen. Eigenlijk een heel gewoon, en technisch niet zo best, huisje, maar toch zeer karakteristiek en bij zo velen geliefd.

Stichting berg en broek

Een jaar geleden op de bres geklauterd

Ruim een jaar geleden klauterde een groepje Bergenaren, Schiebroekers en Terbreggers op de bres. In de aanval tegen het dreigend verval van oudere en oude markante panden in hun stadswijken, die ondanks de annexatie van zo'n 40 jaar geleden, toch nog een eigen dorpsgezicht hebben behouden. Wat dat betreft doet Rotterdam niet voor Londen onder: de stad mag nog zo groot worden en een onverzadigbare landhonger hebben, je woont er op Charlois of in Hillegersberg, op Terbregge of in Schiebroek. Ondanks verstedelijkingspogingen hebben die vaak stokoude dorpen hun eigen gezicht behouden. Het gaat er alleen maar om dat die verstedelijking niet te veel kansen krijgt om toe te slaan. Want -laten we nuchter en eerlijk zijn- dat is de tactiek: eerst laten verpauperen bij gebrek aan belangstelling, daarna slopen en er vervolgens met grote vreugde iets hoogs van de 20ste eeuw neerzetten. 'Dàg, stukje dorp', zeg je dan met wat spijt in je stem.

Zorgenkinderen

In het afgelopen jaar heeft de Stichting Berg en Broek zich goed druk en driftig gemaakt over de verpaupering die, vooral in de oude dorpskern van Hillegersberg, heeft toegeslagen: Het vroegere fietsenwerkplaatsje van Fortuin, op de hoek van de Bergse Dorpstraat en de Oude Raadhuislaan, bijvoorbeeld. Het verzakte, deerniswekkende pandje aan de Strekkade 25/26, bijvoorbeeld. Het zielig achterover hangende woonhuisje aan de Kerkstraat 13, bijvoorbeeld. De laatste 18de eeuwse woon- en winkelpandjes in de dorpsstraat, bijvoorbeeld. Zorgenkinderen om wie weinigen zich bekommeren, tòtdat.. ze er hopeloos vervaald, vervuild en vrijwel onherstelbaar bij staan. Dàn komt de sloper. En dan is het liedje uit.

Wie nog eens even in de 'zilveren' editie van de 25-jarige Koerier kijkt en de moeite neemt om te zien wat er in de Dorpsstraat van Hillegersberg tussen 1930 en 1980 is veranderd, maar niet verbeterd, krijgt prompt 40° koorts. Het gaat zo langzaam; zo stuk voor stuk, maar.. onverbiddelijk!

Wat wil zo'n clubje goedwillers nou helemaal? Geld hebben ze niet of nauwelijks. Macht hebben ze helemaal niet. Hoever komen ze dan?

Mobiliseren

De Stichting beschikt over andere wapens en hanteert die dan ook. Allereerst is er het machtige wapen van de publieke opinie. Die kan worden gemobiliseerd en dat gebeurt dan ook. De strijd om de

schamele woonhuisjes aan de Strekkade is er een voorbeeld van. Niet slopen. Niet wegwerken. Niet vervangen door iets eigentijds, maar volhouden dat herstel mogelijk en betaalbaar is. En dan met 'n hoop lef op de voorpagina van de wijkkrant vechten voor het behoud van een stukje puur-Hillegersbergs dorpsgezicht: dat is mobiliseren van de publieke opinie, maar.. daarmee ben je er niet.

Je moet, als Stichting, iets in de aanbieding hebben. Geld is er nauwelijks en dat is ook niet zo interessant. Kennis is veel belangrijker en kennis die kosteloos ter beschikking staat, is ruimschoots aanwezig. In het Stichtingsbestuur bulkt het van de architectonische, bouwkundige en financieel-technische kennis; hoe maak je die operationeel?

In de aanval

Met de brutaliteit van haar jeugd schrijft de Stichting eigenaren van bedreigde panden een brief. Korte inhoud: uw huis of bedrijf(je) verkeert in een deerniswekkende staat. U weet dat best en wij zien het. De Stichting Berg en Broek wil u met alle plezier terzijde staan om aan dat verval een eind te maken. We kunnen u met bouwkundige en financiële adviezen een goed eind op weg helpen. Laat alstublieft iets van u horen, dan kunnen we aan de slag.

Goed, die actie is nog maar pas gestart en het is dus een beetje te vroeg om nu al juichend resultaten te kunnen melden. Volgend jaar hoort u daarover meer.

Intussen zijn Stichtingsleden op pad gegaan. Achter het fietsenwerkplaatsje aan, en op jacht naar degene die zich behoort te bekommeren om het oude pandje aan de Kerkstraat 13, dat steeds een boze katterug gaat vertonen. Ze verzeilen dan in alle mogelijke eigendomsprocessen en juridische verhoudingen: de één kan niets doen, omdat de ander het zakelijk recht in handen heeft en die ander kijkt de economische kat uit de recessie-boom en wacht af tot de tijden beter worden. En met beter worden wordt dan bedoeld: totdat de markt weer flink aantrekt en grond en opstal een stevige prijs oplevert.

De Stichting kan ook wachten, dat heeft ze in de loop van haar eerste levensjaar wel geleerd. Ze kan niet alleen wachten, ze blijft ook vaakzaam en klautert op de bres, zodra het er nog slechter gaat uitzien dan op het ogenblik het geval is.

Wie aan zo'n avontuur begint, weet dat het ernst is. Echte Bergenaren weten dat een stuk muur van het kerkhof aan de zijde van de Oude Kerkstraat al sinds mensenheugenis in de tuin van het vroegere kleuterschooltje is geploft. Wie maakt zich nou druk om zo'n stukje muur met steunberen?

STICHTING BERG & BROEK

De gemiddelde wijkbewoner heeft wel iets anders aan zijn hoofd.

Dat mag dan waar zijn, maar vandaag -of 30 jaar geleden- was het een stukje historische muur en morgen is de hele muur in elkaar gevallen. En als we het geladen woord 'bedreiging' in de mond nemen, dan ligt hier een levensgroot stuk bedreiging: de oude muur om de donk ligt er droevig bij, scheuren, reten, kieren, gaten.. instorten.

Een zaak van het Kerkbestuur? Accoord, maar mag het Kerkbestuur misschien een steuntje in de rug krijgen bij haar verwoede pogingen het hart van het oude dorp overeind te houden?

Nog maar 'n jaar op weg

De Stichting Berg en Broek is nog maar pas 'n jaar op weg. Wonderen kan men in één jaar tijd niet verwachten. Er zijn nog nauwelijks wapenfeiten te melden. En toch.. tóch begint de gedachte te leven. Dank zij publicaties, dank zij een begin van actief optreden en het aanbieden van steun en bemiddeling, is er iets wakker geschud.

Genoeg voor de Stichting om de gekozen lijn ook in het komend jaar voort te zetten.

BOEK

FOTOBEOEKWERK OVER HILLEGERSBERG-SCHIEBROEK-TERBREGGE

'GEBOUWD IN DE WIJK'

Monumenten en andere historische gebouwen in
Hillegersberg-Schiebroek-Terbregge.

Onder deze titel is in november een fotoboekwerk verschenen over Hillegersberg-Schiebroek-Terbregge. De schrijver, Jack Fens, heeft evenals in zijn eerder uitgegeven boekje 'Wandelen door Hillegersberg-Schiebroek-Terbregge, getracht te tonen wat er op dit moment nog te vinden is aan historische gebouwen in deze wijken.

Behalve zeer oude, wettelijk beschermde monumenten, zoals het Oude Raadhuis, de Hillegondakerk, de molens en de sluisjes, blijken er nog vele fraaie, historische bouwwerken te zijn: oude boerderijen, grote forensenvilla's en kleine landarbeidershuisjes, rug-aan-rug-woningen en dijkhuisjes, maar ook vroege sociale woningbouw en bedrijfsgebouwen.

Een ieder kent in zijn omgeving wel van die plekjes die men waardevol vindt of gewoon aantrekkelijk, en waarvan het verdwijnen door velen wordt betreurd. Soms zijn deze plekjes zó waardevol, dat zij wettelijk worden beschermd. Meestal is dit niet het geval en wordt de waarde vooral bepaald door de vertrouwdheid en herinnering.

Rotterdam is niet ruim bedeeld met dergelijke plekjes. In de oude kernen rond het stadscentrum is er al veel meer te zien aan historische gebouwen.

Ruim zeven jaar geleden werd de historische bebouwing van Hillegersberg/Schiebroek geïnventariseerd door een architect van Stadsontwikkeling, tezamen met een groepje geïnteresseerde wijkbewoners. De gegevens werden in kaart gebracht, onderverdeeld in de categorieën: beschermd monument, monumentwaardig, beeldbepalend en beeldondersteunend. Het presenteren van dit resultaat, 'een historische kwaliteitenkaart', aan de wijkbevolking leidde in 1977 tot de oprichting van de 'Vereniging Stedenbouwkundig Wijkbehoud'.

Nu, 1983, bestaat de vereniging ruim vijf jaar. Men kwam op de gedachte om aan dit lustrum een blijvende herinnering te verbinden. Een fotoboek over de wijk leek een goede mogelijkheid.

Dit boek toont u, in ruim 180 pagina's en met meer dan 500 foto's, het nog rijke historisch cultuurbezit. Het voorwoord is geschreven door de heer Aad Renting, gemeente-archivaris. Behalve het fotogedeelte zijn er enkele thema-hoofdstukken in opgenomen, o.a. over de stedenbouwkundige structuur van de wijk, de bebouwing en inventarisatie-werkzaamheden, de ontwikkelingsgeschiedenis van de dorpskern van Hillegersberg en van kerk en kasteel wordt toegelicht, en er wordt beschreven hoe wij als bewoner en bestuurder omgaan met onze monumenten en bijna-monumenten. Tot slot is er een indexlijst met een kort overzicht van de inventarisatie.

Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel.

gebouwd in de wijk

monumenten en andere historische gebouwen
in Hillegersberg - Schiebroek - Terbregge

Een zondagskind vertelt verder

(Jeugdherinneringen bij een dichtgespijkerd huis).

Slot.

Het leven in het Hillegersberg van toen was, hoe zal ik het zeggen, vertrouwd en heel dicht bij huis.

Je kende bijna iedereen bij naam en toenaam. Je herkende alle geluiden die bij dat kleine wereldje hoorden. Het heerlijke geruis van de regen en de wind in de stoere meidoorn, pal naast het huis. Het vee aan de overkant van het water, de kikkers, de watervogels en de koekoek niet te vergeten.

De passanten die naar hun werk gingen riepen hun groet, tikten op de ramen of op de blinden. Niet zelden werden er dan nieuwtjes uitgewisseld: geboorte, ziekte, dood, een brandje of een roddeltje. Het geklos van hun klompen op het koolaspad. Het rinkelen van de zinken emmers als moeder water schepte uit de vaart.

Wij sliepen op zolder onder het pannendak waar de mussen tsjilpten en zich nestelden. De dag kwam al vroeg op gang. Zo rond een uur of zeven werden wij meestal wakker door de schorre roep van Kremer. Dat was een oude man die een platte kruiwager voortduwde, waarop een beperkte sortering groenten en fruit.

Hij bracht een wonderlijke roep ten gehore. Wij imiteerden hem dan vanuit onze veilige bedjes in alle toonaarden. Hij kwam op dat vroege uur al helemaal uit 'de stad' met zijn armoedige handeltje. Zomer en winter ging het door.

Zo tegen achten kwam 'vrouw Knoop' voorbij, ook al met een kruiwagen waar een rammelende wasketel op stond. Het wiel van haar vervoermiddel piepte meestal.

Zij ging naar de ophaalbrug om drinkwater te halen; een ijverige vrouw die je altijd sjouwend voorbij zag gaan. Wij noemden haar stiekem 'de mier'.

Ook was er het kreunende geluid van de spoelingpomp bij de boerderij van de Vermeulens, dat bij dit dagelijkse ochtendconcert behoorde. En dan kwam zo langzamerhand de middenstand opdraven. Kees Vermeer met zijn houten juk, koperen kannen en hengselmand met melk, boter, kaas en eieren. De slaggers Tol, de gebroeders Van Wensveen en de kruidenier Kool niet te vergeten. Zij hadden een vergunning om met hun transportfietsen - met dubbele stang en hoge rechthoekige mand met klep - het smalle looppad te berijden om hun verre klanten te bedienen, zelfs tot diep in de polder.

De gezinnen die de Strekkade bewoonden en die van het Boterdorpse Verlaat kregen per gezin zo'n vergunning, die gratis werd verstrekt en door alle gezinsleden kon worden gebruikt.

De kerkklok sloeg de hele uren en die klanken galmden over het water tot ons.

's Middags om twaalf uur werd de klok geluid voor de middagpauze door 'vrouw' Kouwenhoven en haar zoons. Als zij een goeie bui had mochten wij 'meeluien'.

Trouwens, voor iedere begrafenis werd er ook geluid en wel voor en na de plechtigheid. Dat klonk altijd wat onheilspellend, vooral als het een kind betrof.

Soms voer er wel eens een begrafenis door het water van de Strekkade. De met een zwart kleed afgedekte kist was dan geplaatst op een 'aangelijnde' schouw of vlet die door iemand werd voortgetrokken. De allernaasten voeren mee en de roerganger zorgde dat het vlekkeloos verliep. De overigen volgden op het smalle pad.

Bij alle huizen waar de stoet passeerde werd er dan 'gesloten', zoals dat toen heette. Witte lakens voor de vensters.

Wij kinderen stonden dan stil en schuw tegen de muur gedrukt dit gebeuren aan te zien.

Bij westerstorm kon het echt spoken rond ons huis. De witte schuinvlokken kleefden dan op de muur van het achterhuis.

Onweer vonden we eng, vooral 's avonds of 's nachts als je aangekleed op je bed moest blijven tot de bui over was. Het petroleumlampje flakkerde dan nog meer dan gewoonlijk en het dorp leek eindeloos ver

Van de lange zomers herinner ik me de lucht van de vlier, het hooi en het gezoem van de muggen, alsmede de vredige geluiden van riemgeplas en de stemmen van mensen die je allemaal kende. In het volgende huis woonde Bram Oranje sr., van beroep broodvisser en sloper. Hoe hij die twee beroepen kon combineren zal wel altijd een raadsel blijven. Met z'n vrouw Jans, vijf dochters en zoon Bram jr. bewoonden zij dit kleine huis.

TUSSEN WILGENPLAS & ROTTE

De werf van Bram was voor ons een ideale speelplaats: de schuur vol visgerei, doggers, netten en fuiken; altijd wat geheimzinnig schemerig.

Buiten tegen de schuur stond een grote platte bak, waarin de netten 'getaand' werden, tot bescherming en houdbaarheid. Taan was een rood-bruine verfstof, gemaakt uit eikenschors, dat ook gebruikt werd voor de zeilen van beurtschippers.

De buurman van de Oranjes was Herman Molle, vrijgezel en eveneens broodvisser. Hij woonde daar met z'n oude moeder. Twee stugge, onvriendelijke mensen, die heel teruggetrokken leefden.

Daarnaast werd in de twintiger jaren 'Stormvanck' gebouwd. 'De villa van Dehnert' zeiden wij. Rijke mensen bij ons vergeleken. Hun dochtertje Beppie speelde vaak bij ons en als het zo uitkwam at ze wel eens een hapje mee. Omgekeerd speelden wij in dat 'deftige huis', luisterden en zongen vaak bij de piano.

Grenzend daaraan lag een stukje onbebouwde grond waar een rietmatten schuurtje op stond. 'Het landje van Ameling'. Later werd dat een stortplaats van Rotterdams huisvuil (!!) In bakschepen werd dat vuil via de Rotte en de Voorplas aangevoerd. Het kon erg stinken en raakte soms in brand door broei of als wij er een vuurtje hadden gestookt en het door overhaaste vlucht niet konden uittrappen.

Later heette dat stukje land 'Het staal'. Het woord gifbelt bestond toen nog niet!! Daarnaast begon het 'rietveld'. Dit was een smal stukje moerassige grond: een waar kinderparadijs. Het werd nooit gemaaid; de wilde planten en het riet schoten er hoog op. Wij zochten en vonden er eieren van wilde eenden, eitjes van waterhoentjes etc. Je zag er waterratten, wezels en watervogels in vele soorten. Eens zag ik een otter wegplompen. Kortom, er viel van alles te beleven.

Daarna kreeg je de laatste drie huisjes. In het eerste woonde de familie Knoop, een groot gezin. Dan een kinderloos echtpaar, Plaisier, en als derde het gezin van Gijs Molle, de bloemist.

Op de plaats waar de broeikassen werden gebouwd stuitte men bij het bouwrijp maken van de grond op de fundamenten van de papiermolen 'Het Lam', die in 1881 afbrandde. De drie huisjes behoorden vroeger bij deze molen. De molenbaas en zijn personeel woonden hier.

Dan kreeg je tot aan het Verlaat geen bebouwing meer. Dat Boterderspse Verlaat is een hoofdstuk apart. Misschien kom ik daar nog eens op terug.

Leen Kok.

OVER VOORDEUREN

Duizenden voordeuren in onze wijken. En dan nog zo veel verschillende. Het is leuk om daar eens op te letten. En te proberen in al die verschillen toch weer een lijn te ontdekken, die aansluit op de ontwikkelingen in de tijd dat de wijken ontstonden. Vanaf de oude tijden.

Neem bijvoorbeeld de vorige eeuw, toen de voordeur erg belangrijk was. Die bepaalde heel duidelijk het gezicht van het huis en was dan ook het middelpunt van de voorgevel. Je kwam dan midden in het huis binnen: in de middengang waar alle vertrekken op uit kwamen. De voordeur is daarom ook meer dan een ding dat alleen maar open en dicht kan. Ze wil iets weergeven van wat er binnen is. Soms is de deur eenvoudig opgebouwd uit planken. Soms rijk versierd. Soms bijna helemaal dicht met een klein raampje. Een andere heeft juist weer veel glas. Maar omdat het moet passen in het midden, is het steeds symmetrisch opgebouwd. Links en rechts, onder en boven het raamwerk, van hout, met daartussen de panelen. Tot rond de eeuwwisseling nog met versieringen van kantjes en randjes, klassiek van opbouw (1). Daarna komen de bewegingen op gang. Uit het constructieve van o.a. Berlage, ontstaan nieuwe motieven, andere indelingen (2). Daarnaast ontstaan de vloeiende lijnen van de Jugendstil (3).

Rond 1920 ontwikkelt zich daaruit weer een 'modernere' stroming naar totaal afwijkende vormen (4). Met als reactie, maar ook als gevolg, onder invloed van de Amsterdamse School, de deur met een eigen gezicht. Opgebouwd uit sterk sprekende elementen, vaak in kleur apart aangeduid (5).

De deuren in de bouw van de jaren 1930-'40, de groeiperiode van de wijken, vertonen nog dezelfde kenmerken, maar vaak minder sterk. Een goed voorbeeld ervan vertoont de laatste schets (6), waarin ook duidelijk de verschuiving van de deur vanuit het midden van de gevel tot uiting komt in de plaatsing van het glas. Aan de kant waar de deur opengaat en waar de bezoeker zich bevindt, bij de bel en bij de knop.

Het functionele doet zijn intree in de vormgeving. En zo valt er veel te beleven, alleen al aan de deuren van vroeger.

